

De werkelijkheid als sprookje

Ger Beukenkamp

Onlangs werd in Amsterdam de LIRA Prijs voor het beste scenario voor televisiedrama uit de periode 2000–2004 uitgereikt. Het selectie criterium was politiek geëngageerd drama. Volkomen terecht won het script van de driedelige televisieserie *De enclave* geschreven door Alma Popeyus en Hein Schütz. In zijn lezing vooraf sprak Ed van Thijn over *drama-democratie* en bedoelde daarmee dat de politieke werkelijkheid zich onder invloed van de doorgaans vluchtige media in gedramatiseerde vorm gaat presenteren.

Het is een hoogst interessante gedachte: de werkelijkheid neemt de dramaturgische vertelvormen over en tegelijkertijd neigt de televisiedramaturgie er steeds meer toe, de politiek tot onderwerp van haar vertellingen te maken.

Wat is het belang van dergelijk geëngageerd televisiedrama? Laten we het maar meteen helder stellen: het is onmogelijk om met een dramatekst een onweerlegbare mededeling over de werkelijkheid te doen. Karakters in films en op de planken zijn in de eerste plaats... inderdaad, karakters, en dus liegen, bedriegen, verdedigen en roddelen zij. Niet omdat zij dat willen, maar omdat spreken in drama altijd een onderliggende actie impliceert.

Als ene Kees op toneel of in een film zegt dat onze minister-president samen met Tony Blair gezien is in een homosauna, of dat Ajax volgend jaar degradeert, zelfs als Kees zegt dat het regent, dan kunnen al die beweringen door Joke – ook op dat toneel of in die film – geïnterpreteerd worden als mededelingen die dienen om haar te laten lachen, om haar te versieren, of ze worden gezegd omdat Kees zich interessant voor wil doen.

Alles wat in de dramatische dialoog gezegd wordt, is betwifelbaar. Ook een mededeling over de ronde vorm van de aarde kan nooit als waarheid functioneren, om de eenvoudige reden dat de dramatische actie altijd voorafgaat aan de informatieve of literaire actie. Want waar-

om zegt Joke dat de aarde rond is? Verwijt ze Kees domheid? Wil ze haar gelijk kracht bijzetten, of onderstreept ze de leegheid van hun gesprek? En zo is drama altijd de slechtste manier om een publiek te informeren.

Het mogelijk engagement van een dramatisch schrijver kan om die reden niet anders dan zeer terzijde zijn. Woede over landbouwsubsidies kan hij wel via een *dramatis personae* laten uitspreken, maar ook die mening zal binnen een scène opgevat worden als een poging om indruk te maken, mijn onwetendheid te onderstrepen of om mijn geduld op de proef te stellen.

Wat kan de dramaschrijver dan wel? Hij kan alleen oorzaken en gevolgen tónen. Hij kan ‘alleen maar’ door middel van handelingen het gevolg van landbouwsubsidies laten zien. Bijvoorbeeld: graanboer Keita in Mali sterft als gevolg van dat Europese protectionisme. Maar is dat sterven van Keita niet ook een beetje zijn eigen schuld? Hij sloeg een mogelijkheid om zich om te scholen af, hij verbood zijn kinderen om modern onderwijs te volgen, enzovoort. Dus ook hier weer wordt de geëngageerde boodschap vertroebeld door het primaat van het dramatische.

In discussies is er altijd wel iemand die op dit moment roept: ‘En *Op hoop van Zegen* van Herman Heijermans dan?’ Maar dat dit toneelstuk onmiskenbaar maatschappelijke invloed heeft gehad, komt in de eerste plaats door het dramaturgisch vakmanschap van de auteur en pas daarna door de aanklacht dat de vis te duur betaald werd. Omdat die tekst en de techniek van de opvoering én de kwaliteit van de actrice de dramatische werking van Kniertjes lot maximaliseerden, was het onvermijdelijk dat de reden van haar ellende – wrakke vissersschepen de zee op sturen – ook onder de aandacht kwam. In die volgorde en niet anders.

In de twintigste eeuw zijn er honderden toneelstukken en scenario’s geschreven waarin een steviger aanklacht klinkt dan die van

Ger Beukenkamp

is scenarioschrijver en docent aan de NFTA, de Amsterdamse Toneelschool, de Universiteit Utrecht, Scriptschool en Sources.

Kniertje. We zijn ze vergeten, omdat er geen Kniertje in zat.

Het wezen van drama – en dus van het werk van de toneelscenarioschrijver – is, dat hij zich alleen met de allergrootste thema's kan bezighouden: God, voorbestemming, liefde en dood. Wat hij ook schrijft, zijn werken gaan altijd over kleine mensen – Keita, Kniertje, Forest Gump – die het afleggen tegen, of die het tijdelijk winnen van God, hun voorbestemming, de liefde en de dood. In films en toneelstukken worden karakters gebruikt om middels het kleine het grote te tonen. Elk woord, iedere handeling, hoe banaal ook, zweeft in een mythische ruimte die wordt gevormd door een handvol oerverhalen die vervolgens ook weer een beperkt aantal thema's materialiseren.

Laat ik dit illustreren aan de hand van mijn recente dramawerk voor de VPRO-televisie. *Klem in de draaideur* ging over het gevecht in 1997–1998 van het ministerie van Justitie in de persoon van Winnie Sorgdrager met het Openbaar Ministerie in de persoon Arthur Docters van Leeuwen. Ik begreep die hele affaire zelf amper en besloot dit drama niet te gebruiken om

de televisiekijker in te lichten over de ware toedracht van deze moerassige zaak. Ik realiseerde me dat de diepste kern van het verhaal van Winnie en Arthur een variant is op het sprookje *The Beauty and the Beast*. De enorme berg details en feiten rond deze affaire degradeerde ik tot arena, tot omstandigheid, als bijkomstig.

Onlangs werd mijn *De Kroon* uitgezonden, een televisiedrama over de totstandkoming van het huwelijk van Willem-Alexander en Maxima. Van deze zaak maakte ik een dubbele *King Lear*. Max van der Stoel heeft vier dochters en Jorge Zorreguieta ook. Mijn boekbewerking van Max Pams *Het Ravijn* breng ik terug tot een Jekyll-and-Hyde-verhaal en het nog te schrijven *De Prins en Ik* – over Mabelgate – breng ik terug tot Strindbergs *Dodendans* en Albees *Who's afraid of Virginia Woolf*.

Dat mythologiseren van de werkelijkheid is een wezenskenmerk van drama. Hoe groot het engagement van de dramaschrijver ook is, hij ontkomt er niet aan. Een mooi voorbeeld is ook het dramawerk van Tomas Ross. De titel van zijn zeer hedendaagse politieke tv-drama is veelzeggend: *Medea*.

Still uit *De Kroon*: Max van der Stoel en Jorge Zorreguieta

